

WORKING TO EMPOWER

Translated by Iris Peace Nagudi

Yo macen me gengo two:

Sida pe tye gin anyen me dano mito gu ngey. Sida ubedo lok pi myaka 30, ki pe fud tye ka cito. I2006, jo 4.3,000,000 ma nyen utwo, ki jo 2.9,000,000 uto. Jo 95% mu two tye ilobo can, ki 90% pe gi ngeyo ni gu two. Tin pe tye cango pa sida, ento lok eni ubi mako kom jemi me konyo ka gengo two ka nyayo kyalo, yat vaksini, microbicides, pre-exposure prophylaxis, ki ngolo yom.

Fud pe tye yat me cango sida, ento itye yo pat me gi tye ka tic kom gi. Yat pi cango sida ber, ento tye gin pol me tye ka rumo ne. Ot yat gu nongo ni ka twero ne tero caa dwong ki bei ne pol. Bei pa twero yat eni mirundi 6 nyo 10 imwaka, gu bi culu \$320, 000,000. pien caa ki bei me yat eni, pwonyo ne tye ka wot amot. Ento itye yo pat me twero ka time pwonyo eni ubed uyoto, ilobo ducu.

'microbicides' tye yat me twero ka kelo piny nyayo pa sida ki STD ducu. Gi timo 'microbicides' igel ki bwoyo me cak. 'microbicides' fud pe icuk mo, ento ka gu bi kel en con, ubi bedo imyaka 5. 'microbicides' ubi bedo gin me gwoko ot nyodo. Ot nyodo rep, me kelo achwi ka nyayo uyot.

'microbicides' eni gu bi lwenyo STD, ki mo gu bi gengo mako ie. Gubi tic me caa pol, ki gu bi myeno kwed kom. Gu bi gwoko yo jwi pa mur, enot pu bi myeno kwed kom uyot. Tye dit ni wel pa 'microbicides' pu bed malo, kumeno dano weng mu two gu nyalo ka nonge ne uyot. Gu bi tiyo 'microbicides' itam, kumeno dano gu mwony ma romo keken. Gu bi tiyo 'microbicides' kwed bupiiira. Jo me tye ka pwonyo 'microbicides' fud pe gi ngeyo ka ber ka tiyo ingwinyi. Tye dit ka ngeyo ka 'microbicides' ber ka tiy kwede, pien ka pe tye ber, dano gu kwan coyo me tye wii yat. Gu bi cato 'microbicides' pi mur, anyim 'microbicides' pi ngwinyi. Mur pek ka loyo ngwinyi.

Gi tye ka twero 'microbicides' iAmerica, iEurope, ki iAfrica. Yat eni, lakwonge gu wajo ni ubi tic 40-60%. yat mu bi lobo kor eni ubi tic 60-80%. ento, iFebruary 2006, gu loro ot yat ka yat eni iSouth Africa pien dactari pi gu gwoko dano aber. Gu nongo ni iot yat acel, gu ito gum ka mon ka mako sida. Dano me tye ka pwonyo yat eni gu wajo ni, gu bi cito anyim tic kwed yat eni tin ki ikare ma bino.

'Pre-exposure prophylaxes' yat ARV me dano kwo mato lacel ping jwi ka gengo mako two. 'prep' pu bi bedo 100%, ka pe gu mato ping jwi. Gu tye ka twero ne tin, iBotswana, iGhana ki iPeru, ento gu bi ngeyo lagam 2008 nyo 2009.

ka ngolo yom, yo me gengo nyayo pa sida bene. Program 'Orange Farm Intervention Trial' i2005, unyuto ni la can pa co ka mako sida poro ka 60% ka gu ngolo yom. Kwan unyuto ni lobo me cuko ka ngolo yom, nyayo me two ubedo tidi. Ento, dano me tye ka pwonyo, mito gi ngey dini ki ye me kacokke pat anyim ka miyo tam eni. Dit ni gi nen ni yo eni time ikamo leng. Gu tye ka twero ne iKenya ki iUganda, ka neno ka ngolo yom kelo piny sida ka nyayo bot mon pa co me gu ngolo. Lagam ubi kato i2007.

Lacen, yo mukene pi gengo nyayo sida tye ka kelo piny 'herpes'. Itung mo me Africa, jo 70% tye kwed 'herpes'. ICanada, ngat acel iabic nyo abicel tye kwede. Cwiny me lwenyo two ubi twero ka

cango bur ka 'herpes', me te lok ni ngat bedo aka can ka liyo me ie tye achwi donyo bur eni. Tye dit ni gu kel herpes piny idano mu tye kwed sida, pien herpes konyo sida ka nyayo ka tye ikom ngat mu two. Tin program ariyo madit tye ka tiy iLatin America, United States ki Africa, ka poro kelo 'herpes' piny ka dwoko nyayo pa sida.

Pi myaka 20 mukato, cente me lobo gu tiye ka pwonyo yo eni weng, gu gamo ka loc gi, ki organisation ma pol. Tye dit dti mo ka tero tam kom yo eni ma pat me gi fud tye ka pwonyo bot dano ducu. Wa tye ka tic tin ka ito tam, ka kelo dano aka cel ka gero paco, ka gero kacokke, ka cuko pwonyo, ki ka tic kwed yo eni ma nyen ka gengo sida.